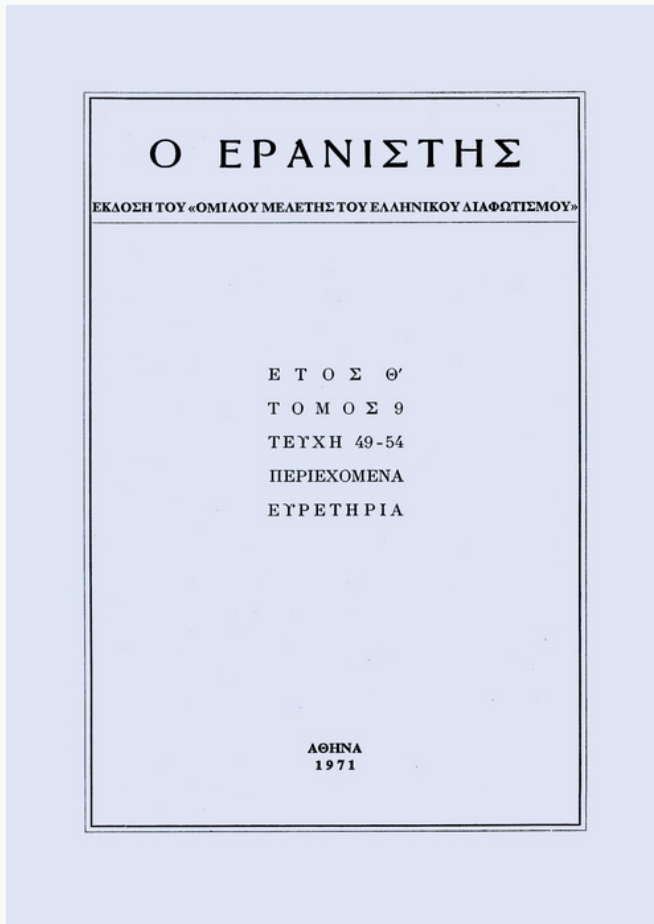

The Gleaner

Vol 9 (1971)

Η δίωξη της εφημερίδας «Ο Απόλλων»

Χρήστος Κ. Λούκος

doi: [10.12681/er.9953](https://doi.org/10.12681/er.9953)

Copyright © 2016, Χρήστος Κ. Λούκος

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Λούκος Χ. Κ. (2016). Η δίωξη της εφημερίδας «Ο Απόλλων». *The Gleaner*, 9, 200–218.
<https://doi.org/10.12681/er.9953>

Η ΔΙΩΞΗ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ «Ο ΑΠΟΛΛΩΝ»

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1830 ὁ Ἀναστάσιος Πολυζωίδης ἐπέστρεψε στὴν Ἑλλάδα, ὕστερα ἀπὸ συμπληρωματικὲς σπουδὲς δύο χρόνων περὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Ἐπανάστασης εἶχε διαδραματίσει δευτερεύοντα ρόλο, τώρα ὅμως ἐνοιωθε ἀρκετὰ ἱκανὸς γιὰ οὐσιαστικότερη παρουσία στὸ ἐλεύθερο πιά κράτος.¹ Ἡ πολιτικὴ κατάσταση στὸ μεταξύ εἶχε ἀλλάξει: τὸ σύνταγμα τῆς Τροιζήνας, στὴ σύνταξη τοῦ ὁποῖου καὶ ὁ ἴδιος συνέβαλε,² εἶχε ἀνασταλῆ καὶ ὅλη ἡ ἐξουσία βρισκόταν στὰ χέρια τοῦ Κυβερνήτη Ἰω. Καποδίστρια. Ὁ Πολυζωίδης, σὰν φιλελεύθερος, ἀνῆκε ἰδεολογικὰ στὴν ἀντιπολίτευση. Παρόλα αὐτὰ θέλησε νὰ ὑπηρετήσῃ κάτω ἀπὸ τὶς διαταγὲς τοῦ Κυβερνήτη, τὸν ὁποῖο σεβόταν καὶ εὐγνωμονοῦσε γιὰ τὴ χρηματικὴ ἐνίσχυση τῶν σπουδῶν του.³ Στὴν ἀρχὴ προσπάθησε νὰ καταλάβῃ ὑπεύθυνη θέση στὸν κρατικὸ μηχανισμό, ἀλλὰ οἱ ἐλπίδες του διαψεύστηκαν. Οἱ θέσεις πού τοῦ πρόσφερε ἡ Κυβέρνηση ἔθιγαν, κατὰ τὴ γνώμη του, τὴ φιλοτιμίαν του καί, τὸ σπουδαιότερο, δὲν τοῦ παρεῖχαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ χρησιμοποιοῦσῃ γόνιμα ὅσα ἔμαθε σπουδάζοντας τόσα χρόνια. Ἡ πεποίθησις ὅτι σὰν πνευματικὸς ἄνθρωπος εἶχε ὑψηλότερη ἀποστολὴ τὸν ὤθησε στὴν ἀπόρριψή τους.⁴ Συγχρόνως ἄλλη ἀπογοήτευση περι-

1. Βιογραφικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸν Ἀν. Πολυζωίδη καὶ κυρίως πληροφορίες γιὰ τὴ δράσις του στὴν Ἐπανάστασι τοῦ 1821 βλ. στὴν πρόσφατη ἐργασία τῆς Κατερίνας Γαρδίκια, Ὁ Ἀναστάσιος Πολυζωίδης καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασι, «Μνήμων» 1 (1971) 23-52.

2. Κατ. Γαρδίκια, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 49-50.

3. Α. Πολυζωίδης (Ναύπλιο) πρὸς Κυβερνήτην, 16 Ἰουλίου 1830, εἰς Π.Θ. Πέννα, Ὁ Μακεδὼν Ἀναστάσιος Πολυζωίδης ὡς πολιτικὸς, ὡς δικαστὴς

καὶ ὡς ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων, «Σερραϊκὰ Χρονικὰ» 1 (1953) 54-56, σημ. 1. Γιὰ τὶς ἀντίθετες, ἀλλὰ ὅπως-δήποτε ἐσφαλμένες καὶ γεμάτες ἐμπάθεια, κρίσεις τοῦ Μινοῦ Μηνᾶ σχετικὰ μὲ τὶς ἀρχικὰς προθέσεις τοῦ Πολυζωίδη βλ. Κατ. Γαρδίκια, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 51-52.

4. Α. Πολυζωίδης (Ναύπλιο) πρὸς Γραμματέαν Δικαιοσύνης, 27 Ὀκτωβρίου 1830, πρωτ., εἰς ΓΑΚ (=Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους), Γραμματεία Δικαιοσύνης, φακ. 84. Δύο ἀπὸ τὶς τρεῖς θέσεις πού ἀπέρριψε ὁ Πολυ-

μενε τὸν νεαρό διανοούμενο: ἡ ἐπιθυμία του νὰ ἐκδώσῃ μετάφραση τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας τοῦ Ἰωσήφ Δροζίου δὲν ἔγινε εὐνοϊκὰ δεχτὴ ἀπὸ τὸν Κυβερνήτη, ὁ ὁποῖος θεώρησε τοὺς Ἕλληνες ἀνώριμους ἀκόμη γιὰ νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὸ ἔργο αὐτό.⁵ Ἡ δημοσιογραφία πρόβαλε τότε στὸν Πολυζωΐδη σὰν τὸ μόνο μέσο ἀξιόλογης προσφορᾶς στοὺς συμπολίτες του. Στὴν ἀπόφασή του αὐτὴ θὰ παρακινήθηκε ἀσφαλῶς ἀπὸ τοὺς ἀντιπολιτευόμενους τὴν Κυβέρνηση φίλους του καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸν παλιό του προστάτη Ἄλ. Μαυροκορδάτο. Οἱ τελευταῖοι ἐπιθυμοῦσαν νὰ καλύψουν τὸ κενὸ ποὺ ἄφησε, ὕστερα ἀπὸ τὴ διώξή της, ἡ ἀνεξάρτητη ἐφημερίδα «Ἡ Ἡὼς» τοῦ Ἐμμ. Ἀντωνιάδη.⁶

Ὁ Πολυζωΐδης γνωστοποίησε τὴν ἐκδοσὴ τῆς ἐφημερίδας του «Ὁ Ἀπόλλων» μὲ τὴν προκήρυξη τῆς 13 Δεκεμβρίου 1830. Σ' αὐτὴ τόνιζε τὴν ἱερὴ ἀποστολὴ τοῦ τύπου: ὅτι εἶναι φύλακας ὅλων τῶν ἐλευθεριῶν καὶ ὅτι συμβάλλει οὐσιαστικὰ στὸ φωτισμὸ τοῦ ἔθνους. Ὑποσχέθηκε τὴν καταχώριση εἰδήσεων ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ καὶ διακήρυξε τὴν ἀμετάτρεπτη ἀπόφασή του νὰ ὑπηρετήσῃ, μέσα στὰ ὅρια τοῦ νόμου καὶ χωρὶς καμιά παρέκκλιση ἢ συγκατάβαση, τὴν ἀλήθεια καὶ τὴ δικαιοσύνη.⁷

Τὰ πρῶτα ἀντίτυπα τῆς προκήρυξης στάλθηκαν στὸν Γραμματέα τῆς Δημόσιας Παιδείας Ν. Χρυσόγελο γιὰ νὰ παραδοθοῦν στὸν Κυβερνήτη, ὁ ὁποῖος ἐτοιμαζόταν τότε νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὸ Ναύπλιο. Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ δὲν σήμαινε αἴτηση ἐπίσημης ἀδειας γιὰ τὴν ἐκδοσὴ, ἀλλὰ ἀποτελοῦσε ἀπλῆ γνωστοποίησι καὶ πρόσκληση συνδρομῆς. Ὁ Πολυζωΐδης γνώριζε καλὰ ὅτι σύμφωνα μὲ τὶς ἀρχές τῶν ἐπαναστατικῶν Ἐθνοσυνελεύσεων, οἱ ὁποῖες ἀποτέλεσαν τὶς συνταγματικὲς βάρ-

ζωΐδης ἦταν τοῦ προέδρου τοῦ Πρωτοκλήτου Δικαστηρίου Σύρας καὶ Μυκόνου καὶ τοῦ ἐπιστάτη στὴν πώληση τῶν τουρκικῶν κτημάτων τῆς Ἀττικῆς.

5. Πρόλογος Δ. Μανασίδη στὸ ἔργο τοῦ Ἄν. Πολυζωΐδη, *Νεοελληνικά*, τόμ. 1-2, Ἀθῆναι 1874-1875, σ. ια' «Γενικὴ Ἐφημερίς τῆς Ἑλλάδος», ἔτος Ε', φ. 68, 23 Αὐγούστου 1830· ἐφημ. «Ἡ Ἡὼς», ἔτος Α', ἀρ. 10, 30 Αὐγούστου 1830. Βλ. καὶ τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολὴ τοῦ Πολυζωΐδη πρὸς

τὸν Κυβερνήτη (σημ. 3), ὅπου τονίζεται ὅτι ἡ ἐκδοσὴ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἀπέβλεπε στὸ φωτισμὸ τῆς νεολαίας καὶ τὴ γενικὴ ὠφέλεια.

6. Γιὰ τὴν «Ἡὼς» βλ. Μ. Παπαϊωάννου, *Ἡ ἐβδομαδιαία ἐφημερίδα τοῦ Ναυπλίου «Ἡ Ἡὼς» (1830)*, «Πελοποννησιακὴ Πρωτοχρονιά» 5 (1961) 137-146.

7. Βλ. προκήρυξη Α' στὴν ἀρχὴ τοῦ σώματος ποὺ περιέχει ὅλα τὰ ἐκδοθέντα φύλλα τοῦ «Ἀπόλλωνα».

σεις τῆς Κυβέρνησης Ἰω. Καποδίστρια⁸ καὶ τὶς ὁποῖες ἀναγνώρισε χωρὶς τροποποιήσεις ἢ Δ' Ἐθνοσυνέλευση τοῦ Ἄργους (1829),⁹ ὁ ἐκδότης ἑνὸς ἐντύπου δὲν ὑπέκειτο σὲ κανένα περιορισμὸν παρὰ μόνον στὴν τήρηση τῶν ἐξῆς ὄρων: νὰ σεβαστῇ τῇ χριστιανικῇ θρησκείᾳ καὶ τὶς ἀρχὲς τῆς ἠθικῆς· νὰ ἀποφύγη κάθε προσωπικὴ ὕβρη καὶ συκοφαντία.¹⁰ Κατὰ συνέπεια ἡ ἄδεια ἦταν περιττὴ καὶ ἂν τυχὸν ἡ Κυβέρνηση διεκδικοῦσε τὸ δικαίωμα συγκατάθεσης ἢ ἄρνησης στὴν ἐκδοση μιᾶς ἐφημερίδας, θὰ ἐνεργοῦσε ἀντίθετα πρὸς τὴ συνταγματικὴ διάταξη ποῦ ὀριζε τὸν τύπο ἀνεξάρτητο.¹¹ Ἐξ ἄλλου εἶχε ἤδη ἐκδοθῆ ἡ «Ἡὼς» χωρὶς νὰ χρειασθῇ κυβερνητικὴ ἄδεια.¹²

Ὁ Κυβερνήτης ἔλαβε τὴν προκήρυξη τοῦ «Ἀπόλλωνα» μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἀπὸ τὸ Ναύπλιο (20 Δεκ. 1830) καὶ ἐνῶ βρισκόταν στὴν Αἴγινα. Ἐρμηνεύοντας τὴν ἀποστολὴ τῆς προκήρυξης σὰν αἴτηση ἄδειας γιὰ τὴν ἐκδοση καὶ μὴ θέλοντας νὰ συγκατατεθῇ στὴν ἐκδοση νέας ἐφημερίδας πρὶν γνωρίσῃ «περὶ τῆς ὕλης καὶ τοῦ σκοποῦ αὐτῆς», διέταξε τὸν Γραμματέα τῆς Ἐπικρατείας νὰ πληροφορήσῃ τὸν Πολυζωίδη ὅτι θὰ λάβῃ ἀπάντησιν στὸ αἴτημά του μόλις ὁ ἴδιος θὰ ἐπέστρεφε στὸ Ναύπλιο. Μέχρι τότε ὅμως ἀπαγορευόταν ἡ ἐκδοση καὶ ὁ ἀρμόδιος Πολιτικὸς Διοικητὴς Ναυπλίας θὰ ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὶς σχετικὰς ὁδηγίαις.¹³

Τὸ πρῶτο φύλλο τοῦ «Ἀπόλλωνα» θὰ κυκλοφοροῦσε, σύμφωνα μὲ τὴν προκήρυξιν, τὴν 1 Ἰανουαρίου 1831. Τρεῖς ἡμέρες ἐνωρίτερα ὁ Διοικητὴς Ναυπλίας κάλεσε τὸν Πολυζωίδη καὶ μάταια προσπά-

8. Προκήρυξις πρὸς τοὺς Ἕλληνας, 20 Ἰανουαρίου 1828, εἰς Ἰω. Καποδίστρια, Ἐπιστολαί, ἐκδ. Ε. Bétant, τόμ. 1-4, Γενεὴ 1839, ἑλλην. μετάφραση Μ. Σχινᾶ, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1841, σ. 278.

9. Πρακτικὰ Δ' Ἐθνοσυνελεύσεως, συνεδρίαση Γ' (24 Ἰουλίου 1829), § 10, εἰς Ἄνδρ. Μάμουκα, *Τὰ κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος*, τόμ. ΙΑ', Ἀθῆναι 1852, σ. 64. Πρβλ. τὴν ἀπόφασιν ὑπ' ἀριθμ. 806 (9 Ἀπριλίου 1831) τοῦ Ἐκκλητικοῦ Δικαστηρίου τῆς Πελοποννήσου, στὴν «Ἡὼς», ἔτος Β', φ. 16, 18 Ἀπριλίου 1831.

10. Νόμος τῆς Ἐπιδαύρου, τμήμα Β', κεφάλαιον Β', § η' καὶ Πολιτι-

κὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, κεφάλαιον Γ', § 26, Ἄνδρ. Μάμουκα, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. Β', Πειραιεὺς 1839, σ. 129 καὶ τόμ. Θ', Ἀθῆναι 1841, σ. 132.

11. Ἐφημ. «Ὁ Ἀπόλλων», ἔτος Α', φ. 8, 4 Ἀπριλίου 1831.

12. «Ὁ Ἀπόλλων», φ. 1, 11 Μαρτίου 1831.

13. Κυβερνήτης (Αἴγινα) πρὸς Γραμματέα τῆς Ἐπικρατείας (Ναύπλιο), ἀρ. 1724, 25 Δεκεμβρίου 1830, σχ., ΓΑΚ, Γενικὴ Γραμματεία, φακ. 258. Πρβλ. Γραμματεία Ἐπικρατείας (Ναύπλιο) πρὸς Κυβερνήτην (Αἴγινα), ἀρ. 4281, 30 Δεκεμβρίου 1830, σχ., ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φακ. 258.

ήθεσε να τον πείση ή να παραιτηθῆ ἀπὸ τὸ ἐγγχείρημα ἢ νὰ ἀναβάλῃ τὴν ἔκδοση ὡς τὴν ἐπιστροφή τοῦ Κυβερνήτη. Οὔτε ἡ ἐπέμβαση τοῦ Βιάρου Καποδίστρια, Γραμματέα τῶν Ναυτικῶν καὶ προσωρινὰ τῆς Δικαιοσύνης, ὑπῆρξε περισσότερο ἐπιτυχής. Ὁ Πολυζωίδης ἀπάντησε ἀποστομωτικά σ' ὄλα τὰ ἐπιχειρήματα ποὺ ὁ Βιάρος πρόβαλε γιὰ νὰ ἀποτρέψῃ τὴν ἔκδοση τοῦ «Ἀπόλλωνα». Συγχρόνως δὲν παρέλειψε νὰ ὑπενθυμίσει τὰ δικαιώματα ποὺ τοῦ παρεῖχαν οἱ νόμοι, καθὼς καὶ τὸ χρέος ποὺ ἀνέλαβε πρὸς τὸ κοινὸ, ἀφοῦ οἱ συνδρομητὲς τῆς ἐφημερίδας ξεπερνοῦσαν ἤδη τοὺς ἑξακόσιους. Χωρὶς ἀποτέλεσμα στάθηκε καὶ ἡ μεσολάβηση τοῦ γερουσιαστῆ Γ. Αἰνιάνα.¹⁴

Τὴν 1 Ἰανουαρίου 1831 ὁ Διοικητὴς Ναυπλίας ἔστειλε τὸν ἀστυνόμο καὶ στρατιῶτες στὸ τυπογραφεῖο Ἐμμ. Ἀντωνιάδη, ὅπου θὰ τυπωνόταν ἡ νέα ἐφημερίδα. Στὴν ἐρώτηση τοῦ ἀστυνόμου ἀν ἔχη κυβερνητικὴ ἄδεια γιὰ τὴν ἔκδοση, ὁ Πολυζωίδης ἀπάντησε ὅτι «τὸ *Σύνταγμα τοῦ Ἑθνους μας μοὶ δίδει τὴν ἄδειαν*». Τότε ὁ ἀστυνόμος διέταξε νὰ ἀνασταλῆ ἡ ἐκτύπωση ὡσὸτου ὑπάρξῃ νεώτερη διαταγή, ἐνῶ ὁ Τοποτηρητὴς τῆς Ἑθν. Τυπογραφίας μέτρησε 608 φύλλα μισοτυπωμένα. Ὁ Πολυζωίδης πείστηκε νὰ θεωρήσῃ προσωρινῆ τὴν ἀναστολή, γιατί, ὅπως τὸν διαβεβαίωσε πρῶτα ὁ ἀστυνόμος καὶ στὴ συνέχεια ὁ Διοικητὴς, ὁ ταχυδρόμος ποὺ στάλθηκε ἀκριβῶς γιὰ τὴν ὑπόθεση αὐτὴ δὲν θὰ ἀργοῦσε νὰ φέρῃ τίς ἐντολὲς τοῦ Κυβερνήτη. Συμφωνήθηκε λοιπὸν,

14. «Ὁ Ἀπόλλων», φ. 2, 15 Μαρτίου 1831. Πρβλ. [Ἄ. Μαυροκορδάτος] (Ναῦπλιο) πρὸς [Γ. Κουντουριώτη], 5 Ἰανουαρίου 1831, εἰς *Ἀρχεῖα Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτου*, ἐκδ. Κ. Διαμάντη, τόμ. 10, Ἀθῆναι 1969, σ. 340-341. Τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Βιάρου ἦταν ὅτι δὲν συμφέρει, ἐνῶ δὲν ἀποφασίστηκε ἀκόμα ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδας, ἡ ἐφημερίδα νὰ δείξῃ μετὰ τίς ἀναδημοσιεύσεις τῆς προτίμησῆ γιὰ τὴν πολιτικὴ μῖα ἢ καὶ δύο ἀπὸ τίς Δυνάμεις, οἱ ὁποῖες στὰ τέλη τοῦ 1830 βρισκόνταν στὰ πρόθυρα τοῦ πολέμου γιὰ τὸ βελγικὸ καὶ πολωνικὸ ζήτημα ὅτι 15 ἢ 20 τὸ πολὺ Ἑλληνας μποροῦν νὰ καταλάβουν τὰ γραφόμενα καὶ ὅτι γιὰ τὴν ἔκδοση χρειάζεται κυβερνητικὴ ἄδεια. Ὁ Πο-

λυζωίδης ἀπάντησε ὅτι ἡ ἀναδημοσίευση ἀποσπασμάτων ἀπὸ τίς ἀγγλικὲς καὶ γαλλικὲς ἐφημερίδες δὲν βλέπει σὲ τί θὰ προκαλοῦσε τὴ δυσσάρεσκεια τῆς ἄλλης Δύναμης, τῆς Ρωσίας ὅτι ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν μέχρι στιγμῆς συνδρομητῶν τοῦ «Ἀπόλλωνα» ἀποδεικνύει ἀτυχῆ τὸ δεύτερο συλλογισμὸ τοῦ Βιάρου καὶ μᾶλλον ὑβριστικὸ γιὰ τοὺς Ἑλληνας καὶ ὅτι δὲν γνωρίζει κανένα νόμο ὁ ὁποῖος νὰ ὑποχρεῶνῃ τὸν ἐκδότη μῖα ἐφημερίδα νὰ ζητήσῃ κυβερνητικὴ ἄδεια γιὰ τὴν ἔκδοση (βλ. «Ὁ Ἀπόλλων», φ. 2, 15 Μαρτίου 1831. Πρβλ. Éd. Driault-M. Lhéritier, *Histoire Diplomatique de la Grèce*, τόμ. Β', Paris 1925, σ. 54-55.)

μέχρι να φθάση ο ταχυδρόμος, ο Διοικητής να μην ένοχλήση πλέον το τυπογραφείο και ο Πολυζωίδης να μην προχωρήσει στην έκτύπωση. Όμως την επομένη ο Διοικητής διέταξε την κατάσχεση της εφημερίδας. Ο αστυνομός με δυο μάρτυρες και τον γραμματέα του ήλθε και πάλι στο τυπογραφείο Αντωνιάδη και ενώ απουσίαζε ο Πολυζωίδης, ο οποίος αρνήθηκε να παρευρεθῆ, προχώρησε στην κατάσχεση 608 φύλλων μισοτυπωμένων και 3 με διορθώσεις. Αφού τυπώθηκε ένα ολοκληρωμένο φύλλο, ο αστυνομός διέταξε τη διάλυση των στοιχείων τα ύπολοιπα φύλλα σφραγίστηκαν και μεταφέρθηκαν στην αστυνομία.¹⁵ Το φύλλο που κατασχέθηκε περιείχε έκθεση των πολιτικών γεγονότων στην Εύρωπη από τη μεγάλη Γαλλική Έπανάσταση ως τα τελευταία γεγονότα της Πολωνίας, καθώς και λόγους επίσημων ανδρών που εκφωνήθηκαν στα κοινοβούλια της Γαλλίας και της Αγγλίας τους τελευταίους μήνες του 1830.¹⁶

Με δύο επιστολές του, στις 4 και 8 Ιανουαρίου 1831, ο Πολυζωίδης διαμαρτυρήθηκε στον Βιάρο Καποδίστρια για την ενέργεια του Διοικητή, ο οποίος άθιξε την υπόσχεσή του, καθώς και για την καταπάτηση των συνταγματικών δικαιωμάτων του. Παράλληλα ζήτησε από την Κυβέρνηση να άποσαφηνίσει τη θέση της στο θέμα που προέκυψε, αλλά μάταια περίμενε άπάντηση. Δέν γνώριζε βέβαια ο συντάκτης ότι ο ίδιος ο Κυβερνήτης είχε διατάξει τὸ διωγμό του. Αντίθετα στις διαμαρτυρίες του υπάρχει διάχυτη ἡ ἔλπιδα ότι ἡ σύνεση του άρχηγού του κράτους δέν θά επιτρέψει την παράβαση θεμελιωδών διατάξεων, τις όποιες ἔψηφισαν οί Έθνοσυνελεύσεις.¹⁷

Στις 10 Ιανουαρίου 1831 ο Πολυζωίδης διαμαρτυρήθηκε στη Γερουσία και ὑπεθύμισε τὸ χρέος που με ὄρκο είχαν αναλάβει οί περισ-

15. Διοικητής Ναυπλίας, "Άργους και Κάτω Ναχαγιέ (Ναύπλιο) πρὸς Κυβερνήτη (Άίγινα), ἀρ. 1340, 2 Ιανουαρίου 1831, πρωτ., ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φακ. 259. Βλ. σὲ αντίγραφο και τις συνημμένες δύο πράξεις της αστυνομίας Ναυπλίας, ἡ όποία ἔνήργησε την κατάσχεση. Τά άνωτέρω ἔγγραφα δημοσιεύτηκαν, χωρίς ὅμως να σημειωθῆ ἡ άκριβής προέλευσή τους, εἰς Χρήστου Γ. Κωνσταντινόπουλου, *Πὼς κατεσχέθη ὁ «Άπόλλων» τοῦ Πολυζωίδη στα 1831 από την αστυ-*

νομία Ναυπλίου (τρία ανέκδοτα ἔγγραφα), «Φιλολογική Πρωτοχρονιά» (1964) 37-40 και Α. Πολυζωίδη, *Άνέκδοτα κείμενα από τὸν «Άπόλλωνα» Ὑδρα 1831*, ἔπιμ. Γ. Μαρκόπουλου, Ἀθήνα 1971, σ. 15-20. Πρβλ. «Ο Ἀπόλλων», φ. 2, 15 Μαρτίου 1831· *Άρχεἰα Α. και Γ. Κοινοτουριώτου*, τόμ. 10, σ. 341-342.

16. «Ο Ἀπόλλων», φ. 3, 18 Μαρτίου 1831.

17. Αὐτόθι.

σότεροι Γερουσιαστές, όταν έλαβαν μέρος στις Έθνοσυνελεύσεις, να υπερασπίζον τις συνταγματικές αρχές και μάλιστα την έλευθεροτυπία, «τόν στοιχειωδέστερον Νόμον, τήν ψυχήν του Συντάγματος...». Στέλνοντας αντίγραφα τής παραπάνω διαμαρτυρίας στον Γραμματέα τής Έπικρατείας και στον Προσωρινό Γραμματέα τής Δικαιοσύνης, ο Πολυζωίδης δέν παρέλειψε να τονίση την άδιαφορία την όποία σαν μέλη τής Κυβέρνησης έδειξαν κατά την παράνομη αυτή άσκηση βίας.¹⁸ Στις διαμαρτυρίες αυτές απάντησε μόνο ο Γραμματέας τής Έπικρατείας Ν. Σπηλιάδης: προσκάλεσε τον Πολυζωΐδη και του συνέστησε υπομονή ώς την έπιστροφή του Κυβερνήτη.¹⁹

Στό μεταξύ ο Ίω. Καποδίστριας πληροφορήθηκε στην Αίγινα τά όσα συνέβησαν από άναφορά του Διοικητή Ναυπλίας. Έπειδή ο Διοικητής ζήτησε έγκριση των ένεργειών του, ο Κυβερνήτης διαβίβασε την άναφορά του στη Γραμματεία τής Έπικρατείας, αφού στο νότω, με ήμερομηνία 5 Ίανουαρίου 1831, υπαγόρευσε και υπέγραψε τά ακόλουθα: «έγκρίνονται τά πραχθέντα του Δ(ιοικητου) και ο Γραμματευσ) τής Έπικρατείας να τον ειδοποιήση αυτό τουτο».²⁰

Η απόφαση του Ίω. Καποδίστρια να άπαγορεύση την έκδοση του «Απόλλωνα» δέν θεμελιωνόταν σε κανένα νόμο. Γι' αυτό θεωρήθηκε σαν προσβολή κατά του «Παλλαδίου του Έθνους, τής έλευθεροτυπίας»²¹ και συγκίνησε την κοινή γνώμη,²² ή όποία, αν και βρισκόταν στη διαμόρφωσή της τότε, είχε την ικανότητα να διακρίνη ότι διακυβούνταν θεμελιώδεις συνταγματικές διατάξεις. Οι πολιτικές άπόψεις του Κυβερνήτη δέν συμφωνούσαν άσφαλώς με τις δημοκρατικές αρχές των επαναστατικών συνταγμάτων.²³ Οι πεποιθήσεις του αυτές έπι-

18. Αύτόθι. Πρβλ. Άρχεΐα Α. και Γ. Κουντουριώτου, τόμ. 10, σ. 343-345.

19. Αύτόθι, σ. 346. Πρβλ. Ν. Σπηλιάδου, Άπομνημονεύματα, έκδ. Κ. Διαμάντη, τόμ. Δ', Άθήναι 1970, σ. 223, σημ. 1.

20. Διοικητής Ναυπλίας, Άργους, και Κάτω Ναχαγιέ (Ναύπλιο) προς Κυβερνήτη (Αίγινα), άρ. 1340, 2 Ίανουαρίου 1831, πρωτ., ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φακ. 259. Πρβλ. Γραμματεία τής Έπικρατείας προς τον Διοικητή Ναυπλίου, άρ. 4322, 9 Ίανουαρίου

1831, σχ., ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φακ. 259.

21. A. Prokesch-Osten, *Geschichte des Abfalls der Griechen von Türkischen Reiche*, τόμ. 1-6, Βιέννη 1867, έλλην. μετάφραση Γ. Έμμ. Αντωνιάδη, τόμ. Β', Άθήναι 1869, σ. 482.

22. Ά. Μαυροκορδάτος (Ναύπλιο) προς [Δ. Καρατζά;], 16 Ίανουαρίου 1831, πρωτ., ΓΑΚ, Ίστορικών Άρχείων Άλ. Μαυροκορδάτου, φακ. 17.

23. Ν. Δραγούμη, *Ίστορικοί άναμνήσεις*, τόμ. Α', Άθήναι 1925, σ. 52.

σχύθηκαν, όταν, φθάνοντας στην Ελλάδα, αντίκρουσε την οδυνηρή κατάσταση της χώρας. Από την αρχή τόνισε ότι μόνο μια κυβέρνηση με ευρύτερες δικαιοδοσίες θα μπορούσε να προχωρήσει στην αναδιοργάνωση του κράτους. Αν και επέτυχε, με τη διάλυση της Βουλής, να συγκεντρώσει όλη την εξουσία στα χέρια του, λόγοι πολιτικής τον ανάγκασαν να στηρίξει το προσωρινό του καθεστώς στο σύνταγμα της Τροιζήνας και πάντοτε κατέβαλε ιδιαίτερες φροντίδες για να δικαιολογή τις παραβάσεις ή παρεκκλίσεις από τις συνταγματικές διατάξεις.

Με κατάλληλες ενέργειες, άμεσα μετά την άφιξή του, είχε επιτύχει να καταστήσει τον τύπο μονοπόλιο της Κυβέρνησης.²⁴ Όταν, στις αρχές του 1830, κυκλοφόρησε η «*Ηώς*», η ανεξάρτητη και με φιλελεύθερες αρχές εφημερίδα του Έμμ. Αντωνιάδη, κινήθηκε εναντίον της ο δικαστικός μηχανισμός, που δεν διακρινόταν πάντοτε για την ανεξαρτησία της γνώμης του.²⁵ Η άπροκάλυπτη όμως, στην περι-

24. G. Hertzberg, *Geschichte Griechenlands*, τόμ. 1-4, Gotha 1876-1879, έλλην. μετάφραση Π. Καρολίδη, τόμ. Δ', Αθήναι 1906, σ. 95. Σπ. Τρικούπη, *Ιστορία της Έλληνικής Έπανάστασης*, τόμ. Δ', Αθήναι 1888, σ. 220. Βλ. επίσης Κυβερνήτης (Πόρος) πρὸς Έκτακτο Έπίτροπο Δυτικῶν Σποράδων [Βιάρo Καποδίστρια], ἀρ. 2631, 25 Μαΐου 1828, πρωτ., ΓΑΚ, Έκτακτο Έπίτροποι - Προσωρινοί Διοικηταί, φακ. 14. Στο έγγραφο αυτό άποσαφηνίζονται καλύτερα οι λόγοι για τους όποιους παύτηκε η «*Ανεξάρτητος Έφημερίς*»: «... Έπισυνάπτεται ό άρ. 38 της *Ανεξαρτήτου*, όστις περιέχει άρθρον, τό όποιοι άναντιροήτως θεωρείται ως στασιαστικός. Θέλεις μετακαλέσει τόν Συντάκτην αύτης της *Έφημερίδος* και θέλεις τοῦ δώσει φιλικῶ τῷ τρόπῳ νά ένοήση τās άπάτας, αί όποιαί σύρονσι τόν κάλαμόν του και χαρακτηρίζουσι τās δημοσιεύσεις του. Έάν διά πατρικῆς συμβουλης φέρης αυτών εις τά χρέη του θέλεις τοῦ κάμει μεγάλην δούλευσιν. Εὐκόλως θέλεις τόν κάμει νά καταλάβη, ότι εις εναντίαν περι-

στασιν ή Κυβέρησις δέν θέλει περιορισθῆ μόνον εις τό νά τόν διδῆ συμβουλās...». Στο 38 φύλλο της «*Ανεξαρτήτου*» δημοσιεύτηκε άρθρο για τό όποιο ό εκδότης της εφημερίδας Παντελής Κ. Παντελής κατηγορήθηκε ότι προσπαθοῦσε «ὑπό τό πρόσχημα της ίσονομίας ν' ανακαλέση τήν έπάρατον και φθοροποιάν άναρχίαν και νά άποδείξη ότι ή Κυβέρησις είναι δεσποτική» (Κ. Ράμφος (Αίγινα) πρὸς Κυβερνήτη, 23 Μαΐου 1828, πρωτ., ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φακ. 73). Πρβλ. «*Ανεξάρτητος Έφημερίς της Ελλάδος*» άρ. 33, 22-5-1828· άρ. 39, 25-5-1828· άρ. 40, 29-5-1828. Τελικά ό ίδιος ό Κυβερνήτης άνακοίνωσε προφορικά στον Π. Παντελή τήν παύση της εφημερίδας του και, για νά τόν άποζημιώση, τόν διόρισε άργότερα δασμοτελώνη Σαντορίνης (Παντελής Κ. Παντελής πρὸς Κυβερνήτη, άρ. 78, 26 Σεπτ. 1829, πρωτ., ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φακ. 224 και «*Ο Απόλλων*», άρ. 11, 14 Απριλίου 1831).

25. Μ. Παπαϊωάννου, «*Ο διωγμός του τύπου επί Καποδίστρια (Η εφημερίδα «Ηώς» του Ναυπλίου του*

πτωση του Πολυζωΐδη, παραβίαση των σχετικών με την ελευθεροτυπία συνταγματικών διατάξεων, αποδεικνύει τον ένκνευρισμό στον οποίο βρισκόταν ο Κυβερνήτης από την εποχή της Ίουλιανής επανάστασης.²⁶ Οί Γάλλοι είχαν και πάλι δείξει στους λαούς πώς να διεκδικούν τα νόμιμα δικαιώματά τους: άλυσιδωτές ύπηρξαν οί επαναστάσεις σέ πολλά μέρη τής Εϋρώπης.²⁷ Η ανανέωση αυτή του επαναστατικού πνεύματος δέν μπορούσε παρά νά επηρεάση και τους Έλληνες. Κατανοώντας τουτο ο Κυβερνήτης θέλησε με τον περιορισμό τής ελευθερίας του τύπου όχι μόνο νά αποφύγη τον έλεγχο των πράξεών του, άφοϋ οί άρχές του έκδότη και ο σύνδεσμός του με την αντιπολίτευση δέν άφηναν καμιά άμφιβολία γι' αυτό, αλλά και νά αποκλείση τή διάδοση ειδήσεων που άναφέρονταν στή γενική τότε έναντίον των άυταρχικών καθεστώτων εξέγερση των λαών τής Εϋρώπης. Οί ειδήσεις αυτές θά ένίσχυαν ιδεολογικά την αντιπολίτευση, ένω συγχρόνως θά δυσχερατούσαν τον Ρώσο αντιπρόσωπο στήν Ελλάδα, άφοϋ ή ίδια ή Ρωσία άγωνιζόταν τότε νά καταπνίξη την επανάσταση των Πολωνών.²⁸ Η σύγχρονη έξ άλλου εξέγερση των Μανιατών στήν Τζίμοβα και τὸ Λιμένι²⁹ ένίσχυσε τους φόβους του Κυβερνήτη, ο όποιος έβλεπε

Έμμ. Άντωνιάδη), «Πελοποννησιακή Πρωτοχρονιά» 4 (1960) 177-181. Σοφίας Άντωνιάδη, Έμμανουήλ Άντωνιάδης. Ο άγωνιστής, ο δημοσιογράφος (1791-1863), Άθήναι 1971, σ. 49. Δέσποινας Κατηφόρη, Ο Έμμ. Άντωνιάδης και τὰ περι άναμειξείως του εις την πειρατεϊαν, «Μνήμων» 1 (1971) 133-135.

26. G. Hertzberg, ένθ' άνωτ., μετάφραση, τόμ. Δ', σ. 95. Τον Ιούλιο του 1830 ο λαός του Παρισιου άνέτρεψε με επανάσταση τον βασιλιά Κάρολο Χ, όταν αυτός, με εισήγηση του πρωθυπουργου του Polignac, θέλησε νά διαλύση πραξικοπηματικά τὸ νέο κοινοβούλιο, στο όποιο πλειοψηφοϋσαν οί φιλελεύθεροι, νά περιορίση τὸ έκλογικό δικαίωμα και νά καταργήση την ελευθεροτυπία.

27. Οί Βέλγοι επαναστάτησαν έναντίον των Όλλανδών (Αϋγουστος 1830) και οί Πολωνοί έναντίον των Ρώσων

(29 Νοεμβρίου 1830). Μικρές επαναστάσεις παρατηρήθηκαν στήν Ιταλία, Γερμανία και Ισπανία.

28. Η προσπάθεια του ήρωϊκού Πολωνικου λαου γιά την άπόκτηση τής άνεξαρτησίας του συγκινοϋσε βαθύτατα τους Έλληνες. Αντίθετα ή ήμειπίσημη «Γενική Έφημερίς τής Ελλάδος» δημοσίευε τακτικά έξωτερικές ειδήσεις στις όποιες οί Πολωνοί έμφανίζονταν σαν άντάρτες κατά τής έλέφ Θεου έξουσίας του Ρώσου αυτοκράτορα («Γεν. Έφημερίς», έτος ΣΤ', φ. 7, 28 Ιαν. 1831· φ. 11, 11 Φεβρ. 1831· φ. 20, 14 Μαρτίου 1831· φ. 27, 8 Άπριλίου 1831 και άλλου).

29. Τὸ Δεκέμβριο 1830 - Ιανουάριο 1831 οί Μανιάτες του Λιμενιου και τής Τζίμοβας άρνήθηκαν, με παρακίνηση των Μαυρομιχάληδων, νά δεχτούν την έγκατάσταση του Διοικητή τής Σπάρτης στο Λιμένι και ήλθαν σέ ένοπλη σύγκρουση με τὰ κυβερνητικά

τόν ὄλεθρο τῆς Ἑλλάδας, ἂν συνέβαινε ἀναταραχὴ στοῦ ἐσωτερικοῦ. Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ ἀρχικοὶ τοῦ φόβου ἦταν ὑπερβολικοί, ἐνῶ ἡ τακτική πού ἀκολουθοῦσε δὲν ἀπέτρεπε, ἀλλὰ, ἀντίθετα, ἔκανε ἀναπόφευκτη τὴ βίαιη σύγκρουση μὲ τὴν ἀντιπολίτευση.

Ἦταν ὁπωσδήποτε ὑπερβολικὰ ὅσα ὁ Κυβερνήτης ἔγραφε στὶς 27 Ἰανουαρίου 1831 πρὸς τὸν πρίγκιπα Σουῦτσο, ὅτι δηλ. ἀπαγόρευσε τὴν ἐκδοση τῆς νέας ἐφημερίδας, ἐπειδὴ «ἐμελλε νὰ κηρύξη τὴν ἀποστασίαν εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας»³⁰. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὁ Πολυζωίδης δὲν εἶχε καμιά πρόθεση νὰ κηρύξη ἐπανάσταση, ἀλλὰ σὰν ἐλεύθερος πολίτης διεκδικοῦσε τὸ ἀναφαίρετο δικαίωμα νὰ συντελέσῃ νόμιμα καὶ ὅσο μποροῦσε στὴν ἐπίλυση τῶν μεγάλων προβλημάτων τοῦ ἔθνους. Ὁ Ἰω. Καποδίστριας, προσηλωμένος μόνο στοῦ δικό του ὄραμα γιὰ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδας³¹ καὶ κατανοώντας καλὰ τὶς μεγάλες τοῦ ὑπηρεσίες στὴν

στρατεύματα. Ἡ ἐξέγερση αὐτὴ δὲν κατεστάλη παρὰ τὶς ἐπίμονες προσπάθειες τῆς Κυβέρνησης. Βλ. Διοικητῆς Σπάρτης (Λιμένι) πρὸς Κυβερνήτη, ἀρ. 908, 23 Δεκεμβρίου 1830 καὶ ἀρ. 921, 26 Δεκεμβρίου 1830, πρωτ., ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φακ. 258. Διοικητῆς Σπάρτης (Σκαρδαμούλα) πρὸς Κυβερνήτη, ἀρ. 1022, 22 Ἰανουαρίου 1831, πρωτ., ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φακ. 260. Πρβλ. K. Mendelssohn - Bartholdy, *Geschichte Griechenlands*, τόμ. 1 - 2, Leipzig 1873-1874, ἑλλην. μετάφραση Ἀγγ. Βλάχου, τόμ. Β', Ἀθήναι 1876, σ. 361-362.

30. Ἰω. Καποδίστριας, *Ἐπιστολαί*, μετάφραση, τόμ. Δ', Ἀθήναι 1843, σ. 153-154. Στὴν ἴδια ἐπιστολὴ σημειώνονται καὶ τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικά: «Τὸ παρελθὸν ἔτος ἐκινούντο [οἱ ἀντιπολιτευόμενοι] εἰς προὔπαντησιν δῆθεν τοῦ ἡγεμόνος, ἤδη δὲ κινούνται ἵνα συμβιβάσωσιν τὴν Ἑλλάδα μὲ τοὺς λαοὺς τοὺς ἀποστατοῦντας κατὰ τῶν κυβερνήσεών των καὶ τῇ προμηθεύσωσι σύνταγμα δημοκρατικὸν καὶ κυβέρνησιν ὁμόσπονδον».

31. Ὁ Ἰω. Καποδίστριας ὁραματι-

ζόταν ἓνα κράτος στοῦ ὁποῖο οἱ πολίτες θὰ ἦταν πραγματικὰ ἐλεύθεροι, γιατί θὰ διέθεταν ἀτομικὴ ἰδιοκτησία. Γι' αὐτὸ ἐπέμενε ὅτι χωρὶς οικονομικὲς καὶ κοινωνικὲς μεταρρυθμίσεις ἦταν ἀδύνατο νὰ λειτουργήσουν οὐσιαστικὰ οἱ δημοκρατικοὶ θεσμοί. Ἐπίσης πίστευε ὅτι τὴν ἀλλαγὴ αὐτὴ μόνο μιὰ συγκεκριμένη κυβερνητικὴ μορφοῦσε νὰ ἐπιτύχῃ, ἡ ὁποία συγχρόνως θὰ καθοδηγοῦσε πατρικὰ τοὺς Ἕλληνες στὴν ἠθικὴ καὶ πολιτικὴ τους ὀριμότητα μέχρις ὅτου μπορέσουν νὰ κυβερνηθοῦν μόνοι τους. Βλ. Ἰω. Καποδίστριας, *Ἐπιστολαί*, μετάφραση, τόμ. Δ', σ. 96 - 99. Ἄ (λεξάνδρου) Σ(τούρτζα), *Βιογραφικὴ ἀφήγησις περὶ τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Ι.Α. Καποδίστριας*, πρόλογος στὸν πρῶτο τόμο τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἰω. Καποδίστριας, μετάφραση, τόμ. Α', σ. 78-79. N. Kaltchas, *Introduction to the Constitutional History of Modern Greece*, Columbia 1940, σ. 64 κ. ἐξ. Πρβλ. ὅμως τὴ γνώμη τοῦ Douglas Dakin ὅτι στὴν κρίση μας γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Κυβερνήτη πρέπει νὰ διακρίνωμε τὶς προθέσεις ἀπὸ τὰ πραγματικὰ ἐπιτεύγματα (βιβλιοκρισία στοῦ

άνορθωση τῆς χώρας, ἀρνίονταν ἐπίμονα νὰ συμμεριστῇ τις ἀνησυχίες ἀνθρώπων ὅπως ὁ Πολυζωίδης· γι' αὐτὸν ἦταν ἀπλῶς «φυλλαδιογράφοι ἢ ἔρασταὶ τῆς ἐφημεριδογραφίας» καὶ νέοι «ἐρχόμενοι εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ τὰ ἐξωτερικὰ μαθήματα». ³² Ἀλλὰ ὁ Πολυζωίδης ἀνησυχούσε, γιατί νόμιζε ὅτι ὁ Κυβερνήτης κινιόταν σ' ἓνα κόσμον ἰδεῶν τελείως διαφορετικὸ ἀπὸ τοὺς δημοκρατικούς στόχους ποὺ ἔθεσε ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 1821. Ἀπὸ πεποίθησι συνταγματικὸς πίστευε ὅτι μόνον ἓνα πολίτευμα σὰν τῆς Γαλλίας ἢ τῆς Ἀγγλίας, δηλ. ἡ συνταγματικὴ μοναρχία, παρεῖχε ἀσφαλεῖς ἐγγυήσεις γιὰ τὴν ἀπρόσκοπτη ἀνέλιξι τῶν ἐλευθερῶν Ἑλλήνων. ³³ Ἀντίθετα ἡ ἐπάνοδος σὲ ὅποιαδήποτε μορφή αὐθαίρετης διακυβέρνησης θὰ ἔπνιγε τὴ γνήσια ἐπαναστατικὴ φύσιν τοῦ λαοῦ καὶ ἔτσι θὰ ἐμπόδιζε τὴ δημιουργικὴ συμμετοχὴ του στὴν οἰκοδόμησι τοῦ νέου κράτους. Γιὰ τὸν Πολυζωίδη, ὅπως καὶ γιὰ πολλοὺς ἄλλους Ἑλληνες, τὸ «ρωσικόν» καθεστῶς ποὺ δημιούργησε ὁ Ἰω. Καποδίστριας δὲν ἀποτελοῦσε πιά προσωρινὴ λύσι, ἀλλὰ καθημερινὰ δημιουργοῦσε μόνιμη κατάστασι καὶ ἀπειλοῦσε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐνταξί τῶν Ἑλλήνων στὸν ὄμιλον τῶν πολιτισμένων εὐρωπαϊκῶν λαῶν. ³⁴

ἔργο τοῦ W. P. Kaldis, *John Capodistrias and the Modern Greek State*, «Balkan Studies» 4 (1963) 449-450).

32. Ἰω. Καποδίστριας (Ναύπλιο) πρὸς πρίγκιπα Σουτσο (Παρίσι), 27 Ἰανουαρίου 1831 καὶ 9 Μαρτίου 1831, Ἰω. Καποδίστριας, *Ἐπιστολαί*, μετάφρασι, τόμ. Δ', σ. 154, 171. Ὁ Κυβερνήτης δὲν μπόρεσε νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸ σύστημα ἰδεῶν τῆς πεφωτισμένης δεσποτείας μέσα στὸ ὅποιο ἀνατράφηκε καὶ σταδιοδρόμησε. Ἔτσι τὸ ἀξιόλογο ἔργο του γιὰ τὴν οἰκοδόμησι συγκροτημένης πολιτείας ὑπονομεύτηκε σημαντικὰ ἀπὸ τὴν ἐπιμονὴ σὲ μορφὲς διακυβέρνησης ποὺ ἦταν ἀντίθετες στὴ δημοκρατικὴ πολιτικὴ παράδοσι τῆς Ἐπανάστασι τοῦ 1821.

33. «... Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν εὐπιθυμεῖ ἄλλως νὰ κυβερνᾶται εἰμὴ Συνταγματικῶς. Πρὸς τοῦτο τὸ τέλος ἀπετίναξε τὸν ζυγὸν τοῦ βαρβάρου, καὶ λυπηρὰ πείρα τὸ ἐπληροφόρησεν ἀρκετά, πόσον ἡ ἀπεριόριστος θέλησις μιᾶς

ἐξουσίας, καὶ μὲ φῶτα ἱκανὰ περιστοιχισμένης, ἐγγυᾶται ὀλίγον τὸν παντελὴ ἀπομακρυσμὸν τοῦ ἀποτειμαχθέντος ζυγοῦ...» («Ὁ Ἀπόλλων», φ. 4, 21 Μαρτίου 1831). Βλ. καὶ «Ὁ Ἀπόλλων», φ. 15, 29 Ἀπριλίου 1831.

34. C. W. Crawley, *The Question of Greek Independence*, Cambridge 1930, σ. 192-193. Βλ. καὶ τοὺς φόβους, ὑπερβολικούς ἀσφαλῶς, τοῦ Ἀδ. Κοραῆ μήπως ὁ Κυβερνήτης καταντήσῃ τοὺς Ἑλληνες μουζικούς σὰν αὐτοὺς τῆς Ρωσίας: Δ.Α. Μιαούλης (Ναύπλιο) πρὸς [Γ. Κουντουριώτη], 13 Φεβρουαρίου 1831, *Ἀρχεῖα Α. καὶ Γ. Κουντουριώτου*, τόμ. 10, σ. 365. Πρβλ. Π. Κοντογιάννη, *Ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ τοῦ Α. Κοραῆ περὶ Δημοκρατίας*, «Ἑλληνικά» Η' (1935) 189-190 καὶ Κ. Ἀμάντου, *Κοραῆς καὶ Καποδίστριας*, «Ἑλληνικά» Η' (1935) 289-295, ὅπου σχέδιο ἀνέκδοτος ἐπιστολῆς τοῦ Κοραῆ πρὸς τὸν Πολυζωίδη μὲ ἡμερομηνία 20 Μαΐου 1831.

Εὐγενῆ συνεπῶς ἦταν τὰ κίνητρα τῆς ἀντιπολιτευτικῆς διάθεσης τοῦ νεαροῦ δημοσιογράφου³⁵ καὶ τὴν ἐποχὴ πού κατασχέθηκε ὁ «'Απόλλων» δὲν τὸν διέκρινε ἡ γνωστὴ βιαιότητα τῶν ἐπόμενων μηνῶν, προὶόν ἀσφαλῶς τῶν γεγονότων πού μεσολάβησαν. Τρέφοντας σεβασμὸ στὸ πρόσωπο τοῦ Κυβερνήτη φιλοδοξοῦσε, παράλληλα μὲ τὸ φωτισμὸ τῶν ὁμογενῶν, νὰ ὑποδείξῃ τὶς ἀνησυχίες ὀρισμένων πολιτῶν γιὰ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδας. Ἄλλὰ ἡ βία ἤλθε νὰ διαλύσῃ τὶς ἐλπίδες του. Ἡ Κυβέρνηση, μὴ ἐπιτρέποντας νὰ ἀκουστῇ διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ἰδική της γνώμη, ἀκόμη καὶ ἂν ἐκφραζόταν νόμιμα, ἐξωθοῦσε τοὺς διωκόμενους σὲ ριζοσπαστικότερες ἀποφάσεις. Συγχρόνως στεροῦσε τὰ μέλη της ἀπὸ τὴν ἀπαραίτητη ἐκείνη κριτικὴ πού ἐμποδίζει τὴν δημιουργία ἀγεφύρωτου χάσματος ἀνάμεσα στοὺς κυβερνήτες καὶ κυβερνωμένους.

Ἡ ἀντιπολίτευση,³⁶ πού τρεφόταν συνεχῶς ἀπὸ τὰ σφάλματα τῆς Κυβέρνησης, ἐκμεταλλεύτηκε κατάλληλα τὴ νέα παραβίαση τῶν συνταγματικῶν διατάξεων. Ἐνῶ στὴν ἀρχὴ εἶχε περιοριστῆ στὴν ἠθικὴ καὶ μὲ συνδρομὴς ὑποστήριξη τοῦ ἐγχειρήματος τοῦ Πολυζωΐδη,³⁷ τώρα ἐγκολπώθηκε τὴν ὑπόθεση καὶ ἐμφάνισε τὸν «'Απόλλωνα» σὰν σύμβολο τῆς διωκόμενης πολιτικῆς ἐλευθερίας. Ἐξ ἄλλου τὰ γεγονότα τῆς Εὐρώπης εἶχαν ἐνισχύσει σημαντικὰ τὴν ἰδεολογικὴ της θέση: Στὴ Γαλλία ἡ Ἰουλιανὴ ἐπανάσταση εἶχε ἀνεβάσει στὴν ἐξουσία φιλελεύθερη Κυβέρνηση, ἡ ὁποία δὲν βρισκόταν πλέον κάτω ἀπὸ τὴν κηδεμονία τῆς Ρωσίας.³⁸ Ἡ πεποίθηση ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀγγλία, τῆς ὁποίας ἡ ἔχθρα ἐναντίον τοῦ Κυβερνήτη ὑπῆρξε πάντοτε σταθερὴ, ἡ Γαλλία θὰ ἔδινε τώρα τὴν ἠθικὴ της τουλάχιστον ἐπιδοκιμασία στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων στὴν Ἑλλάδα, ἐνθάρρυνε ὅσο τίποτε ἄλλο τοὺς ἀντιπολιτευομένους καὶ τοὺς ὀδήγησε σὲ γενναιότερες σκέψεις. Τότε ἀποφασίστηκε νὰ ἀναζητηθῆ ἄλλο, μὲ μεγαλύτερη ἀσφάλεια, καταφύγιο γιὰ τὸ διωκόμενο τύπο. Ἡ Ὑδρα παρεῖχε τὶς περισσότερες ἐγγυήσεις, ἀλλὰ χωρὶς τὴ συγκατάθεση τῶν Κουντουριωτῶν, πού ἦταν ἡ ἰσχυρότερη οἰκογένεια στὸ νησί, τίποτε δὲν μποροῦσε νὰ ἐπιχειρηθῆ. Ἡ περίσταση ἐμφανιζόταν

35. Π.Θ. Πέννα, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 18-19, 33-34.

36. Γιὰ τὴν ὀργάνωση καὶ δράση τῆς ἀντιπολίτευσης στὴν καποδιστριακὴ περίοδο ἐτοιμάζω εἰδικὴ μελέτη.

37. Ἄ. Μαυροκορδάτος (Ναύπλιο)

πρὸς [Γ. Κουντουριώτη], 23 Δεκεμβρίου 1830 καὶ 5 Ἰανουαρίου 1831, Ἀρχεῖα Α. καὶ Γ. Κουντουριώτου, τόμ. 10, σ. 326 καὶ 340.

38. Κ. Mendelssohn - Bartholdy, ἐνθ' ἄνωτ., μετάφραση, τόμ. Β', σ. 311-312, 315-316.

εϋνοϊκή, γιατί οι διαπραγματεύσεις τῆς Κυβέρνησης με τὰ ναυτικά νησιά για τὸ θέμα τῶν ἀποζημιώσεων εἶχαν φθάσει σὲ ἀδιέξοδο καὶ βάραιναν τὴν ἀτμόσφαιρα.³⁹

Μιὰ ἀπὸ τὶς πρῶτες ἐνέργειες πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ ἐγινε στὶς 15 Ἰανουαρίου 1831. Ὁ Δ. Α. Μιαούλης, γιὸς τοῦ ναυάρχου, γράφοντας ἀπὸ τὸ Ναύπλιο στὸν Γ. Κουντουριώτη, ἐμφάνιζε τὴν πρόσκληση τῆς διωκόμενης τυπογραφίας στὴν Ὑδρα σὰν «ἐπισφράγισιν ὄλων τῶν ἐνδόξων κατορθωμάτων» τοῦ νησιοῦ.⁴⁰ Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἄλ. Μαυροκορδάτος, πού βρέθηκε τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες στὴν Ὑδρα,⁴¹ δὲν θὰ παρέλειψε νὰ προτεῖν παρόμοια. Οἱ Κουντουριῶτες εἶχαν λόγους νὰ εἶναι δυσαρεστημένοι μετὰ τὸν Κυβερνήτη, ἀφοῦ καὶ τὰ συμφέροντά τους εἶχε πλήξει καὶ οἱ ἀπόψεις του γιὰ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδας δὲν τοὺς εὔρισκαν πάντοτε σύμφωνους. Παρόλα αὐτὰ δίσταζαν νὰ δώσουν προστασία στὸν «Ἀπόλλωνα» γνωρίζοντας ὅτι ἡ πράξη αὐτὴ θὰ τοὺς ἔφερνε σὲ ἀνοιχτὴ ρῆξη μετὰ τὴν Κυβέρνηση.

Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἀντιπολίτευσης στὸ Ναύπλιο καὶ τὸ Ἄργος⁴² διασκέδασαν καὶ τοὺς τελευταίους δισταγμοὺς τῶν Κουντουριωτῶν. Ὅχι μόνον ἐφάνισαν τὴν κατάσταση στὴν Εὐρώπη εϋνοϊκή γιὰ τὴ διεκδικησιμότητα τῶν συνταγματικῶν δικαιωμάτων, ἀλλὰ ἐπιδέξια ὑπέθαλψαν τὸν πατριωτισμὸ πού τόσο εὐκολα καλύπτει ἄλλα κίνητρα. Χαρακτηριστικοί, στὴν περίπτωσή αὐτή, εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Κ. Καρατζᾶ. Σὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Γ. Κουντουριώτη παρακινοῦσε τοὺς Ὑδραίους προκρίτους νὰ μὴ μείνουν ἀπαθεῖς, ἀπλοὶ θεατῆς τῶν κατορθωμάτων τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, οὔτε νὰ ἀνεχτοῦν, ὕστερα ἀπὸ τόσες ὑπηρεσίες στὴν πατρίδα, νὰ τυραννιῶνται, ἀλλὰ μετὰ μιὰ ἀκόμη θυσία νὰ κερδίσουν «τὸν στέφανον τῆς δόξης» ὡς «σωτῆρες τοῦ ἔθνους καὶ στηρίγματα τῆς ἐλευθερίας τῆς φιλότατης πατρίδος».⁴³ Ἔτσι τὴν ἐπιθυμία

39. Αὐτόθι, σ. 318-320· J.A. Petropoulos, *Politics and Statecraft in the Kingdom of Greece (1833-1843)*, Princeton 1968, σ. 121· Ἀρχεῖα Α. καὶ Γ. Κουντουριώτου, τόμ. 10, σ. 330, 351, 354, 367, 378-9.

40. Αὐτόθι, σ. 348.

41. Αὐτόθι, σ. 347, 350.

42. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν: Ἄλ. Μαυροκορδάτος, Κ. Καρατζᾶς, Δ. Ὑψηλάντης, Ἄ. Καν-

τακουζηνός, Ἄ. Μιαούλης, Σπ. Τρικούπης, Μ. Σοῦτσος, Κ. Ζωγράφος, Ἄ. Ζαῦτης καὶ ἄλλοι. Τὰ σχέδιά τους ὑποστήριξε ὁ Ἄγγλος ἀντιπρέσβης Dawkins.

43. Κ. Καρατζᾶς (Ναύπλιο) πρὸς [Γ. Κουντουριώτη], 8 Φεβρουαρίου 1831, Ἀρχεῖα Α. καὶ Γ. Κουντουριώτου, τόμ. 10, σ. 361-362. Θὰ εἶχε κανεὶς ἀντιρρήσεις σχετικὰ μετὰ τὴν γνησιότητα τῶν φιλελεύθερων ἀρχῶν

του Πολυζωΐδη νά εκδώση και πάλι την έφημερίδα του, έσπευσαν νά ένθαρρύνουν οι ίδιοι οι Ύδραϊοι προσκαλώντας τον νά μεταφέρει την τυπογραφία του στο νησί τους, κάτω από την άμεση προστασία τους.⁴⁴ Τό δεύτερο δεκαήμερο του Φεβρουαρίου 1831, τό τυπογραφικό ύλικό του Πολυζωΐδη βρισκόταν στην "Ύδρα."⁴⁵

Στις 6 Μαρτίου 1831 ό Πολυζωΐδης με νέα προκήρυξη γνωστοποίησε την επανέκδοση του «'Απόλλωνα». 'Αφού αναφέρθηκε πρώτα στη βίαιη παύση τής έφημερίδας του στο Ναύπλιο, στη συνέχεια έπλεξε τό εγκώμιο τών Ύδραϊων, οι όποιοι, θέλοντας νά προστατεύσουν τά δικαιώματα τών όμογενών από την αυθαιρεσία, έδωσαν άσυλο και προστασία στο δικώμενο τύπο. Συγχρόνως ύποσχέθηκε νά τηρήση τις ίδιες άρχές που διατύπωσε στην πρώτη του προκήρυξη.⁴⁶ Μέσα

του Καρατζά η μερικών από τους όμοίους του. 'Ανάμεσα στους αντιπολιτευομένους δέν βρισκονταν μόνον ιδεολόγοι - ύπερασπιστές του συντάγματος, αλλά και φιλόδοξοι η άνθρωποι που τά συμφέροντά τους έπληξε καιρία τό καποδιστριακό καθεστώς και οι όποιοι δέν θά δισταζαν νά θυσιάσουν τά συμφέροντα του έθνους για νά επιτύχουν την επιθυμητή πολιτική αλλαγή. 'Ο Κυβερνήτης έσφαλλε, όταν με την έπιμονή του στην αυταρχική διακυβέρνηση έδινε τή δυνατότητα στην αντιπολίτευση νά ξεπεράση προσωρινά τις αντίθέσεις τών μελών της με την προβολή του κοινού άγώνα για τις συνταγματικές έλευθερίες.

44. «'Ο 'Απόλλων», φ. 4, 21 Μαρτίου 1831.

45. 'Αρχεία Α. και Γ. Κουντουριώτου, τόμ. 10, σ. 362, 377-378. Για τόν τρόπο μεταφοράς βλ. Διοικητικός Τοποτηρητής 'Αργους προς Γραμματεία Δικαιοσύνης, άρ. 1999, 23 Μαρτίου 1831, πρωτ., ΓΑΚ, Γραμμ. Δικαιοσύνης, φακ. 127, όπου και η πληροφορία ότι «έγινε μία συνεισφορά εις "Ύδραν εκατόν χιλιάδων ταλλήρων δια νά εκδίδεται έφημερίς...». Τό ποσό είναι προφανώς ύπερβολικό.

Πρβλ. και άβάσιμες πληροφορίες ότι τάχα σχεδιάστηκε από κυβερνητικούς η δολοφονία του Πολυζωΐδη: Ν. Δ. Σπετσεροπούλου, *Λόγος έκφωνηθείς επί του τάφου του 'Αν. Πολυζωΐδου κατά την 7' 'Ιουλίου 1873*, [Αθήνα 1873], σ. 7 και τή νεκρολογία που δημοσίευσαν οι έφημερίδες «Χρόνος» και «Πλάστιγξ». Βλ. και Δ. Γατοπούλου, *Ίστορίες του τόπου μας. 'Η αντίδρασις του «'Απόλλωνος»*, Αθήνα 1934, σ. 179-181. Τή μεταφορά τής τυπογραφίας του στην "Ύδρα είχε ζητήσει πρώτος ό 'Εμμ. 'Αντωνιάδης. Βλ. *Αρχεία Α. και Γ. Κουντουριώτου*, τόμ. 10, σ. 341-342.

46. Βλ. προκήρυξη Β' στην αρχή του σώματος που περιέχει όλα τά εκδοθέντα φύλλα του «'Απόλλωνα». 'Η δίωξη όμως έκανε τόν Πολυζωΐδη άδιάλλακτο έχθρο του καποδιστριακού καθεστώτος: 'Η «άπελευθέρωση» από τά πολιτικά δεσμά γίνεται τώρα γι' αυτόν ό κύριος σκοπός τής έφημερίδας του. Βλ. σχετικά Α. Πολυζωΐδης ("Ύδρα) προς Δρόσο Μανσόλα (Σύρα), άρ. 3501, 23 Μαρτίου 1831, πρωτ., 'Εθνική Βιβλιοθήκη - Τμήμα Χειρογράφων, 'Αρχείο Α'.

στην άνομοιογένεια τής άντικαποδιστριακής παράταξης ό Πολυζωίδης άγωνίστηκε, όχι πάντοτε με έπιτυχία, να διατηρήσει την άνεξαρτησία τών φρονημάτων του.⁴⁷ Η μετέπειτα πάντως στάση του απέδειξε ότι άντιμαχόμενος τόν Κυβερνήτη ήταν ειλικρινής στις έπιδιώξεις του και δέν έχρησιμοποίησε, όπως άλλοι, τις λέξεις «*σύνταγμα*» και «*συνέλευσις*» ως «*μηχανήν πολέμου*».⁴⁸

Όταν ό Κυβερνήτης πληροφορήθηκε τή νέα προκήρυξη, παράγγειλε στο Διοικητή "Υδρας και Σπετσών να έξακριβώσει άν πράγματι ό Πολυζωίδης τύπωσε στην "Υδρα τó άνωτέρω πρόγραμμα: έπειτα να διαπιστώσει εάν οι δημογέροντες τής "Υδρας δέχονταν, με γνώση τών συνεπειών, όσα ό έφημεριδογράφος διακήρυξε, ότι δηλαδή «*άσφαλίζει τήν δημοσίευσιν τής έφημερίδος του, άπαγορευθείσης εις τήν καθέδραν τής Κυβερνήσεως, υπό τήν προστασίαν τής Κοινότητος*». Έπρεπε, συγχρόνως, να γίνει σαφές στη δημογεροντία ότι ή Κυβέρνηση άπαγόρευε τήν έκδοση τής έφημερίδας και στην "Υδρα, μέχρις ότου ό Πολυζωίδης, στέλνοντας τó πρόγραμμά του, ζητήσει κυβερνητική άδεια.⁴⁹ Ό Διοικητής, πριν ακόμα λάβη τις παραπάνω διαταγές τού Κυβερνήτη, είχε ενεργήσει πρós αυτή τήν κατεύθυνση. Είχε μάλιστα ρητώς προσκαλέσει τή δημογεροντία να χρησιμοποιήσει τήν άστυνομική δύναμη σέ περίπτωση πού ό Πολυζωίδης θά επιχειρούσε τήν έκδοση τής έφημερίδας του χωρίς κυβερνητική άδεια, «*διότι τó έπιχειρημά του ύπήρχε εναντίον τών καθεστώτων και τής πολιτικής κοινωνίας*».⁵⁰ Στις 11 Μαρτίου 1831 ή δημογεροντία τής "Υδρας τού ανέφερε ότι ό Πολυ-

47. Πρβλ. όσα ό ίδιος ό Πολυζωίδης υποστήριξε («*Ο Απόλλων*», φ. 60, 7 Οκτωβρίου 1831). Είπαι πάντως άναμφίβολο ότι τó πολιτικό του πάθος τόν έσπρωξε σέ ύπερβολικές και άδικες πολλές φορές κατηγορίες εναντίον τού Κυβερνήτη. Έφτασε στο σημείο να θεωρή έθνικό ό,τι ήταν άντικαποδιστριακό. Ούτε μπόρεσε να διακρίνη τούς πραγματικούς στόχους πού έκρυβε ό ύποκριτικός φιλελευθερισμός μερικών συναγωνιστών του.

48. Γ. Τερτσέτη, *Άπομνημονεύματα Άγωνιστών τού 1821. Λόγος τής 25 Μαρτίου 1874*, έπιμ. Ντίνου Κονόμου, Άθήνα 1970, σ. 396. Πρβλ.

Π. Θ. Πέννα, ένθ' άνωτ., σ. 33.

49. Κυβερνήτης πρós Έκτακτο Διοικητή "Υδρας και Σπετσών, άρ. 3365, 12 Φεβρουαρίου 1831, σχ., ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φακ. 261. Η χρονολογία τού έγγράφου πρέπει να διορθωθεί σέ 12 Μαρτίου 1831: τούτο δικαιολογούν ό άριθμός πρωτοκόλλου καθώς και τó περιεχόμενο τής έπιστολής.

50. Έκτακτος Διοικητής "Υδρας και Σπετσών (Σπέτσες) πρós Δημογεροντία "Υδρας, άρ. 1338, 10 Μαρτίου 1831, άντ., συνημμένο στο ύπ' άριθ. 1361 τής 13 Μαρτίου 1831, ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φακ. 263.

ζωίδης ἐγκατέστησε στὸ νησί τυπογραφεῖο, ἐξέδωσε προκήρυξη καὶ σὲ λίγο θὰ κυκλοφοροῦσε τὸ πρῶτο φύλλο τοῦ «'Απόλλωνα»· ὅτι δὲν εἶχε τὴ συγκατάθεση τῆς Κυβέρνησης καὶ ὅτι, γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ ἐνδεχόμενον νέας δίωξης, συγκρότησε φρουρά, στὴν ὁποία κατατάχτηκαν γιὰ τὸν ἄδρὸ μισθὸ καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρες τῆς τοπικῆς φρουρᾶς.⁵¹ Μὲ τὴν τελευταία παρατήρηση ἢ δημογεροντία τόνιζε τὴν ἀδυναμία της νὰ ἐμποδίσει τὸ τόλμημα τοῦ δημοσιογράφου. Ὁ Διοικητής, γνωστοποιώντας ὅλα αὐτὰ στὸν Κυβερνήτη, ὑπέδειξε τὴν ἀνάγκη νὰ ληφθοῦν γρήγορα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα γιὰ τὴν κατάπαυση τῆς «στασιώδους ταύτης πράξεως».⁵²

Ὁ Ἰω. Καποδίστριας δὲν θέλησε νὰ λάβῃ ἀμέσως αὐστηρὰ μέτρα, ἀν καὶ ἡ προστασία ποὺ χορηγήθηκε ἀπὸ τοὺς Ὑδραῖους στὸν τύπο θεωρήθηκε σὰν ἀντικυβερνητικὴ πράξις καὶ πρώτη ἐναντίον τοῦ καθεστῶτος φανερὴ ἐνέργεια τῆς ἀντιπολίτευσης.⁵³ Ὅπως ὁ ἴδιος ἔγραφε, τὰ μέτρα αὐτὰ ὄχι μόνον «ἤθελον περιπλέξει εἰς τὰ αὐτὰ δεινὰ, τόσον τοὺς ἐνόχους, ὡς καὶ τοὺς ἀθώους, ἀλλὰ καὶ δὲν ἤθελον ἔχει βάσιν ἀκριβῶς νόμιμον. Διότι δὲν ὑπάρχει πρᾶξις τῆς Κυβερνήσεως ψηφίζουσα περὶ τῶν καταχρήσεων τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου, καὶ περὶ τοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἀπ' ὅλα, εἰς ὅσα κατέστη ἔνοχος ὁ Κύριος Πολυζωίδης, δημοσιεύων ἐφημερίδα, χωρὶς νὰ λάβῃ ἄδειαν τῆς Κυβερνήσεως».⁵⁴ Μὲ αὐτὰ ὅμως τὰ λόγια ἐκεῖνος ἀκριβῶς ποὺ διέταξε τὴν παύση τοῦ «'Απόλλωνα», ὁμολογοῦσε ὅτι ἡ ἐφημερίδα κατασχέθηκε παράνομα στὸ Ναύπλιο. Στὸ μεταξὺ ὁ Κυβερνήτης, ἐπιθυμώντας τὸ νομότυπο περιορισμὸ τῆς ἐλευθεροτυπίας, εἶχε ζητήσει ἀπὸ τὴ Γερουσία νὰ ρυθμίσει μὲ ἰδιαίτερον νόμον τὴ συνταγματικὴ ἀρχὴ ποὺ ὄριζε τὸν τύπο ἀνεξάρτητο.⁵⁵ Συγχρόνως ὁ «'Απόλλων», ποὺ ἄρχισε νὰ κυκλοφορῇ

51. Δημογέροντες Ὑδρας πρὸς Ἐκτ. Διοικητὴ Ὑδρας καὶ Σπετσῶν, ἀρ. 2242, 11 Μαρτίου 1831, ἀντ., συνημμένο στὸ ὑπ' ἀριθ. 1361 τῆς 13 Μαρτίου 1831, ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φακ. 263.

52. Ἐκτ. Διοικητῆς Ὑδρας καὶ Σπετσῶν (Σπέτσες) πρὸς Κυβερνήτη, ἀρ. 1361, 13 Μαρτίου 1831, πρωτ., ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φακ. 263.

53. Προσωρινὸς Γραμματέας τῆς Δικαιοσύνης πρὸς Κυβερνήτη, ἀρ. 7011, 13 Αὐγούστου 1831, «Γεν. Ἐφημερίς», ἔτος ΣΤ', φ. 62-63, 19

Αὐγούστου 1831.

54. Κυβερνήτης (Πόρος) πρὸς Μαυρομάτη, Διοικητὴ Ὑδρας καὶ Σπετσῶν, ἀρ. 3392, 21 Μαρτίου 1831, σχ., ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φακ. 264.

55. Κυβερνήτης πρὸς Γερουσία, ἀρ. 2028, 12 Μαρτίου 1831, σχ., ΓΑΚ, Ἀρχεῖο Γιάννη Βλαχογιάννη, Γεν. Γραμμ., φακ. 92. Ἡ Γερουσία εἶχε προσκληθῆ καὶ παλαιότερα, τὸν Ὀκτώβριον 1830, νὰ σκεφτῇ τὴν ψήφισιν νέου νόμου περὶ τύπου, τήρησε ὅμως σιωπὴ στὸ διάστημα ποὺ μεσολάβησε.

κλονικά από τις 11 Μαρτίου 1831, εμφανίστηκε σαν όργανο τής κακοβουλίας και τής ιδιοτελείας, με μοναδικό του σκοπό «να ενισχύση τήν επαναστατικήν πλάνην εν μέσω τών Ἑλλήνων». ⁵⁶

Οι προσπάθειες τής Κυβέρνησης να στερήση τόν «Ἀπόλλωνα» από τήν προστασία τών νησιωτῶν δέν κατέληξαν σέ ούσιαστικό ἀποτέλεσμα. Μόλις 40 Ὑδραῖοι ὑπέγραψαν τήν ἀναφορά πού προσκόμισε εἰδικὸς κυβερνητικὸς ἐκπρόσωπος. Μ' αὐτὴ στιγματιζόταν ἡ ἐκδοση τής ἐφημερίδας στὸ νησί και τονιζόταν ἡ ἀνησυχία τών «φιλησύχων και ἀκάκων πολιτῶν» γιὰ τὸν ἐπαπειλούμενο ἐμφύλιο σπαραγμὸ. Ἐπίσης οἱ ἀναφερόμενοι ζητοῦσαν τὴ μεσολάβηση τής Κυβέρνησης, γιὰτὶ ἡ ἐνοπλη φρουρὰ τοῦ Πολυζωίδη ἦταν ἀνώτερη ἀπὸ τὴ δύναμη πού διέθετε ἡ δημογεροντία. ⁵⁷ Τὴν ἴδια τύχη εἶχε και ἡ ἀναφορά πού συνέταξε ὁ Διοικητὴς Ὑδρας και Σπετσῶν: οἱ περισσότεροὶ Σπετσιώτες ἀρνήθησαν νὰ τὴν ὑπογράψουν μὴ θέλοντας νὰ καταδικάσουν τοὺς Ὑδραῖους γιὰ τὴν τόλμη τους νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ἐλευθεροτυπία. ⁵⁸ Δὲν ἔλειπαν, γιὰ ἐκφοβισμό, και οἱ φῆμες ὅτι ἡ Κυβέρνηση σκόπευε νὰ λάβη μέτρα αὐστηρά, ἀν οἱ Ὑδραῖοι δέν δέχονταν νὰ ὑπακούσουν στὸ νέο νόμο περὶ τύπου πού θὰ ψηφιζόταν. Στὰ μέτρα αὐτὰ δέν ἀποκλειόταν και ἡ ἄρνηση τής Κυβέρνησης νὰ χορηγήση ναυτιλιακὰ διπλώματα. ⁵⁹

Ἡ διαδικασία στὸ μεταξὺ γιὰ τὸ νομότυπο περιορισμὸ τής ἐλευθεροτυπίας προχωροῦσε. Ὑστερα ἀπὸ ἐπανελημμένες συνεδριάσεις

56. Βλ. σημ. ἀρ. 54. Πρβλ. τὸν ἐνθουσιασμὸ πού προκάλεσε ἡ ἐπανεκδοση τοῦ «Ἀπόλλωνα» στοὺς ἀντιπολιτευομένους: Ἀρχεῖα Α. και Γ. Κουντουριώτου, τόμ. 10, σ. 382, 384-385, 386-387.

57. Διοικητὴς Ὑδρας και Σπετσῶν (Σπέτσες) πρὸς Κυβερνήτη, ἀρ. 1400, 25 Μαρτίου 1831, πρωτ., καθὼς και τὰ συνημμένα δύο ἀντίγραφα, ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φακ. 264. Πρβλ. Διονυσίου Κοκκίνου, Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, τόμ. 12, Ἀθῆναι 1960, σ. 423· Κ. Mendelsshon-Bartholdy, ἔνθ' ἀνωτ., μετάφραση, τόμ. Β', σ. 323.

58. «Ὁ Ἀπόλλων», φ. 6, 28 Μαρτίου 1831. Παρόμοια ἀναφορά εἶχε τὴν ἴδια τύχη και στὸν Πόρο, βλ. Ἀρχεῖα Α. και Γ. Κουντουριώτου,

τόμ. 10, σ. 424-426.

59. Αὐτόθι, σ. 388, 395 και 402. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὁ Ἰω. Φιλήμων, γιὰ νὰ βοηθήση τὴν Κυβέρνηση στὸν ἀγῶνα της ἐναντίον τοῦ «Ἀπόλλωνα», προσφέρθηκε νὰ ἐκδώση, με κρατικὰ ἔξοδα, τὴν ἐφημερίδα «Ὁ Εἰρηνικός». Ἡ ἐφημερίδα αὐτὴ θὰ ἐμφανιζόταν σαν ἀνεξάρτητη και θὰ προσπαθοῦσε νὰ ἀποδείξη φατριαστικά και ἰδιοτελῆ τὰ συνταγματικά κινήματα τής ἀντιπολίτευσης. Φαίνεται πάντως ὅτι ὁ Κυβερνήτης δέν ἔδωσε τὴ συγκατάθεσή του. Γιὰ τὸν «Εἰρηνικὸ» ἐτοιμάζει μελέτη ἡ κ. Δέσποινα Κατηφόρη, ἡ ὁποία ἐρεύνησε σχετικὰ στὸ Καποδιστριακὸ τμήμα τοῦ Ἀρχείου τής Ἰονίου Γερουσίας.

καὶ παρὰ τὴ σθεναρὴ ἀντίσταση λίγων Γερουσιαστῶν, ἡ πλειοψηφία τῆς Γερουσίας ἀνταποκρίθηκε στὶς ἀπαιτήσεις τῆς Κυβέρνησης.⁶⁰ Τὸ ὑπ' ἀριθμ. 2085 ψήφισμα τῆς 26 Ἀπριλίου 1831 ἐπληττε καίρια τὴν ἐλευθεροτυπία ποὺ θεμελίωσαν τόσες Ἐθνοσυνελεύσεις. Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἐπιτρεπόταν ἡ προληπτικὴ λογοκρισία, ἡ δευτέρη παράγραφος τοῦ παραπάνω ψηφίσματος περιεῖχε τόσες δεσμεύσεις, ὥστε νὰ φαίνεται ἀδύνατη ἡ ὑπαρξὴ πραγματικῆς ἀντικυβερνητικῆς δημοσιογραφίας : Ἀπαγορευόταν ἡ ἐκτύπωση κάθε συγγράμματος τὸ ὁποῖο «καθῆπτετο τὰς εὐεργέτιδας τῆς Ἑλλάδος δυνάμεις» ἢ «ἐκίνει εἰς ἀνατροπὴν τῶν καθεστώτων προσωρινῶς τῆς Ἐπικρατείας πραγμάτων» ἢ «προεκάλει εἰς ἀπίθειαν πρὸς τοὺς νόμους», ἐνῶ ὅποιος παρέβαινε τὶς διατάξεις αὐτὲς ὑποβαλλόταν σὲ αὐστηρὲς χρηματικὲς ποινὲς καὶ φυλάκιση.⁶¹ Δὲν μένει ἀμφιβολία ὅτι μὲ τὸν πρῶτο αὐτὸ ἑλληνικὸ νόμο κατὰ τοῦ τύπου δεσμευόταν ἡ ἐλευθερία τῆς γνώμης, ἀφοῦ, στὴν τότε ἔνταση τῶν πολιτικῶν παθῶν, καὶ ἡ πιὸ ἀθῶα κριτικὴ μποροῦσε νὰ περιληφθῆ στὶς ἀπαγορευτικὲς του διατάξεις.⁶²

60. «Ὁ Ἀπόλλων», φ. 3, 18 Μαρτίου 1831· φ. 4, 21 Μαρτίου 1831· φ. 7, 1 Ἀπριλίου 1831· φ. 9, 8 Ἀπριλίου 1831. Βλ. καὶ Ἀρχεῖα Α. καὶ Γ. Κουντουριώτου, τόμ. 10, σ. 389, 398, 402-403, 408, 410-411, 414-415, 416. Στὴν ἐλληνικὴ μετάφραση ὀμιλίας τοῦ Μιραμπώ γιὰ τὴν ἐλευθερία τοῦ τύπου, ἡ ὁποία τυπώθηκε στὸ Ναύπλιο τὸ 1831, βρίσκεται ἡ ἀκόλουθη ἀφιέρωση: «Εἰς τοὺς πέντε ἐκ τῶν Γερουσιαστῶν τῆς Ἑλλάδος, τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθεροτυπίας γενναίως ἀγωνισθέντας, καὶ κατὰ τῆς τυποκτόνου γνώμης διαμαρτυρηθέντας. Διὰ τὸν πατριωτισμὸν». Πρβλ. Ν. Σπηλιάδου, Ἀπομνημονεύματα, τ. Δ', σ. 237-240, καθὼς καὶ τὴν εἰσηγητικὴ ἔκθεση τοῦ Γραμματέα τῆς Δημόσιας Παιδείας πρὸς τὴ Γερουσία μὲ ἡμερομηνία 12 Ἀπριλίου 1831, «Γεν. Ἐφημερίς», ἔτος ΣΤ', φ. 32, 2 Μαΐου 1831. Βλ. ἐπίσης στὰ ΓΑΚ (Γραμμ. Δικαιοσύνης, φακ. 91, ὑποφάκελος ἀχρονολόγητα 1830) ἀνυπόγραφη - ἀχρονολόγητη πραγματεία πε-

ρὶ τύπου, ὅπουκατα βάλλεται προσπάθεια νὰ ἀποδειχθῆ ὅτι τὰ νέα μέτρα ἀποβλέπουν στὴν προστασία τοῦ ἐκδότη ἢ συγγραφέα.

61. «Γεν. Ἐφημερίς», ἔτος ΣΤ', φ. 31, 29 Ἀπριλίου 1831. Δὲν ἦταν λιγώτερο περιοριστικὴ καὶ ἡ μεγάλη ἐγγύηση τὴν ὁποία ἔπρεπε, σύμφωνα μὲ τὸ νέο νόμο, νὰ προκαταβάλλῃ ὁ ἐκδότης μιᾶς ἐφημερίδας.

62. Αρ. Dascalakis, *La Presse Néo-hellénique (Le Journalisme et la Renaissance Hellénique, Journaux et Journalistes, La Liberté de la Presse)*, Paris 1930, σ. 108-109· Κώστα Μάγερ, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ τύπου, τόμ. Α', Ἀθῆνα 1957, σ. 38· Ἀρχεῖα Α. καὶ Γ. Κουντουριώτου, τόμ. 10, σ. 416. Βλ. καὶ Ἀλεξάνδρου Σούτσου, Ὁ περὶ ἐλευθερίας κανονισμὸς ἢ τὸ τυποκτόνον ψήφισμα τοῦ Ἰω. Καποδίστρια (Τὸν Μάιον τοῦ 1831), εἰς Ἄπαντα, Ἀθῆνα 1916, σ. 38-39. Ὁ νέος νόμος ἐπληξε καίρια τὴν «Ἠῶ», ποὺ μόλις εἶχε ἀρχίσει νὰ κυκλοφορῆ

Υστερα από την γνωστοποίηση του νέου νόμου,⁶³ η Κυβέρνηση διέταξε όλα τα διοικητικά της όργανα να απαγορεύσουν την κυκλοφορία του «'Απόλλωνα» και να προειδοποιήσουν τους τυχόν συνδρομητές αυτής της έφημερίδας «ότι του λοιπού δέν δύναται να τήν λαμβάνουν ούτε να τήν διαδίδουν χωρίς να βλάψουν εαυτούς καθυποβαλλομένους εις αστυνομικά μέτρα».⁶⁴ Οί άπογορευτικές διατάξεις κοινοποιήθηκαν στους πολίτες τών έπαρχιών, ενώ οί ύγειονομολιμενάρχες, πού έπιστατούσαν στις άποστολές του ταχυδρομείου, και οί άστυνόμοι έπιφορτίστηκαν να κρατούν όσα αντίτυπα της «στασιώδους έφημερίδος» περιέρχονταν στα χέρια τους και να έπισημάνουν όσους τά προμηθεύονταν με όποιοδήποτε τρόπο.⁶⁵ Σε μερικούς γνωστούς συνδρομητές του «'Απόλλωνα» έγινε ιδιαίτερη υπόμνηση τών νέων μέτρων πού έλαβε ή Κυβέρνηση για τόν τύπο. Μερικά πάντως όργανα της έπαρχιακής διοίκησης είχαν, από υπερβολικό ζήλο, απαγορεύσει την κυκλοφορία της έφημερίδας με δική τους πρωτοβουλία, πριν ψηφιστή ό νέος νόμος.⁶⁶

Ό νέος νόμος περι τύπου έδειχνε την άπόφαση της Κυβέρνησης να μήν έλθη, προβαίνοντας σε μερικές παραχωρήσεις, σε συνδιαλλαγή με τους Ύδραίους.⁶⁷ Ό Πολυζωίδης και οί λοιποί στην Ύδρα άντιπο-

ξανά, και ό φιλελεύθερος εκδότης της «άλλότριον Ήλληρος λογιζόμενος τήν εις τόν νόμον τούτον ή μάλλον εις τήν παρανομίαν ύπακοήν» έπαυσε οικειοθελώς την έφημερίδα του. Σε λίγο έπιχείρησε να μεταφέρη τά τυπογραφικά μηχανήματα σ' άλλο μέρος, αλλά έμποδίστηκε («Ό 'Απόλλων», φ. 26, 6 Ίουνίου 1831).

63. «Γεν. Έφημερίς», έτος ΣΤ', φ. 32, 2 Μαΐου 1831.

64. Κυβερνήτης πρós τους κατά την Έπικράτειαν Έκτάκτους Έπιτρόπους, τους Διοικητάς και Τοποτηρητάς, άρ. 3647, 12 Μαΐου 1831, σχ., ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ. φακ. 266.

65. Διοικητής Κορινθίας πρós Κυβερνήτη, άρ. 1549, 15 Μαΐου 1831, πρωτ., ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φακ. 266. Διοικητής Τήνου και Θερμίων πρós Γραμματέα της Έπικρατείας, άρ.

1419, 21 Μαΐου 1831, πρωτ., καθώς και τά συνημμένα έγγραφα, ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φακ. 267.

66. Διοικητικός Τοποτηρητής Κέας πρós Κυβερνήτη, άρ. 235, 25 Μαΐου 1831, πρωτ., ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φακ. 267.

67. Στις άρχές Άπριλίου 1831 ό Ίω. Καποδίστριας, σε μιá προσπάθεια συμβιβασμού με τους Ύδραίους, κάλεσε τους προκρίτους των να τόν συναντήσουν στον Πόρο. Αύτοι όμως άρνήθηκαν τονίζοντας ότι καμιά συνδιαλλαγή δέν ήταν δυνατή, άν ό Κυβερνήτης δέν ύποσχόταν ότι θα παραχωρήσει ελεύθερους θεσμούς στους Έλληνες και θα σεβαστή την ελευθερία του τύπου. Βλ. D. C. Fleming, *John Capodistrias and the Conference of London (1828-1831)*, Thessaloniki 1970, σ. 156.

λιτευόμενοι ἀρνήθηκαν νὰ ἀναγνωρίσουν αὐτὸ τὸ νόμο, γιατί ἐμπόδιζε τὴν ἐλεύθερη ἐξέταση τῶν δημοσίων πράξεων.⁶⁸ Κατὰ τὴ γνώμη τους οὔτε ἡ Γερουσία, ἡ ὁποία σὰν ὑπάκουο ὄργανο τοῦ Κυβερνήτη δὲν μποροῦσε πιά νὰ ἐκπροσωπῇ τὸ ἔθνος, οὔτε ἡ Κυβέρνηση εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ ἀκυρώσουν ἢ τροποποιήσουν θεμελιώδεις (δηλ. συνταγματικούς) νόμους παρὰ μόνο μιὰ νέα Ἐθνοσυνέλευση. Συγχρόνως διακήρυξαν ὅτι «εἰς παρανόμους πράξεις κανεῖς πολίτης γνήσιος δὲν χρεωστεῖ εὐπείθειαν».⁶⁹ Ἡ ἀντιπολίτευση ὠθοῦνταν στὴν παρανομία καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος διαγραφόταν στὸν ὀρίζοντα, γιὰ τὴν ἔκρηξη τοῦ ὁποίου σὲ λίγο δὲν ἦταν ἀσφαλῶς μόνοι ὑπαίτιοι οἱ ἀντιπολιτευόμενοι τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια.

Χρήστος Κ. Λοῦκος

68. Ἀναφορὰ τοῦ Προσωρινοῦ Γραμματέα τῆς Δικαιοσύνης πρὸς τὸν Κυβερνήτη, ἀρ. 7011, 13 Αὐγούστου 1831, «Γεν. Ἐφημερίς», ἔτος ΣΤ', φ. 62-63, 19 Αὐγούστου 1831.

69. «Ὁ Ἀπόλλων», φ. 8, 4 Ἀπριλίου 1831· φ. 11, 14 Ἀπριλίου 1831· φ. 13-14, 25 Ἀπριλίου 1831· φ. 20-21, 20 Μαΐου 1831· φ. 22, 23 Μαΐου 1831· φ. 23, 27 Μαΐου 1831. Πρβλ. τὴν κυβερνητικὴ ἀποψὴ εἰς Ν. Σπη-

λιάδου, Ἀπομνημονεύματα, τόμ. Δ', σ. 242, σημ. 1. Τὸ Πολιτικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, ΙΕ' ψήφισμα 1) Μαΐου 1827), ἄρθρον β προέβλεπε: «Ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει καὶ περιστάσει δύναται ἡ Βουλὴ ἢ ἡ Κυβέρνησις νὰ νομοθετήσῃ ἢ νὰ ἐνεργήσῃ τι ἐναντίον εἰς τὸ παρὸν Πολιτικὸν Σύνταγμα». Βλ. Γ. Δ. Δημακοπούλου, Ἡ Διοικητικὴ Ὁργάνωσις τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας, Ἀθήναι 1970, σ. 42.